

Metropolitan libraries on their way into the eighties. Festschrift JÜRGEN EYSSEN zum 60. Geburtstag. Hrsg. von BEAUJEAN, M. München, K.G. Saur Verlag KG, 1982. 188 p.

A nagyvárosi könyvtárak a nyolcvanas években

Jürgen Eyssen, hannoveri könyvtárigazgató 60. születésnapja szolgáltatta utódjának az alkalmat egy érdekes, sok témát felölelő gyűjteményes kötet összeállítására. 20 szerző, 10 ország – és ami az összekötő kapocs – 18 nagyvárosi könyvtárosa vetette fel a városi könyvtárak egy-egy időszakos és fontos kérdését.

A cikkek írói a nagyvárosi könyvtárak nemzetközi szövetségének (INTAMEL) tagjai, minthogy Jürgen Eyssen négy évig a szervezet elnöke volt, azt megelőzően is sokat tevékenykedett a könyvtárügyben a nemzetközi tapasztalatcsere kiszélesítéséért, erősítéséért, saját pályáján jó példát szolgáltatva arra, hogyan lehet más országok gyakorlatát hasznosítani.

A szerzői összetétel tehát nem véletlen, mint ahogy nem az a szervezet 1968-as megalakulása sem, amint azt a történetét ismertető cikkből megtudjuk, mert a városi könyvtárak a társadalom fejlődése, az urbanizáció következtében országaikon belül mindinkább bázis szerepet töltenek be az információellátás biztosításában, az ismeretek széles körű elterjesztésében. Ez világszerte, de mindenekelőtt a fejlett tőkés országokban a könyvtárak „arany éveiben” egy megnövekedett fejlődési ütemet eredményezett, amelyben talán egy kissé felváltották az intenzív könyvtári munkát extenzívvel.

A világméretű recesszió tehát legerősebben éppen ezeket a könyvtárakat érinti, amelyek más médiák kihívását fokozottan érzékelik, de az előrelépést radikális pénzügyi intézkedések akadályozzák. Ez újfajta gondolkodásmód és megoldások keresése felé viszi a könyvtárak felelős vezetőit, egyszerre ismét jobban előtérbe helyezi a könyvtárak tartalmi munkájának úgymond hagyományos elemeit, amelyek végzéséhez természetesen a fejlődés vonalát figyelembevevő megújult, modern szemlélet kell.

A bevezető tanúsága szerint három – egymást néha kizáró – irányba kell orientálódni. Számolva a csökkenő anyagi lehetőségekkel a szervezés javítását kell elérni, a társadalmi, szociológiai változásokat követve ki kell fejleszteni az intenzív könyvtári foglalkozást a társadalom széles rétegeivel, a hátrányos helyzetű olvasókkal, a lakótelepen élőkkel és – noha ellentmondásnak hat költséges volta miatt – be kell vezetni, ill. tovább kell fejleszteni a számítógép alkalmazását a könyvtári munkában. Ez utóbbi különösen nagy

problémát okoz, többek között azzal, hogy a könyvtárosoknak egy új szakmát kell megismerniük.

Amiről elég sok szót ejtünk, de mindenütt zökkenők mutatkoznak a megvalósításban, lényegesen szélesebb és biztosabb alapokra kell helyezni az intézmények közötti együttműködést a hatékonyság fokozása érdekében.

Valószínűleg szándékos szerkesztői elv, hogy az együttműködés fejlődése a brit könyvtárügyben, a könyvtárközi kölcsönzés, információs szolgálat különböző rendszereinek ismertetése, egyike az első cikkeknek. Ennek jó megoldása a 80-as évek feladatai közé tartozik világszerte, ám kezdetei az angliai public libraryk történetében Sheffield környékén már a 30-as évek elejére nyúlnak vissza.

A skót könyvtárak irányítási rendszerében a közigazgatás 70-es évekbeli átszervezésével párhuzamosan változás következett be, amely a közművelődési könyvtárakat a megyei hatáskörből városiba utalja, ezzel nagymértékben megnövelve a városi könyvtárak feladatait és szerepét. Háttérben e könyvtárak jobb felszereltsége, információképessége áll, szemben a sokkal későbbi alapítású és ezért állományukban ettől a szinttől jócskán elmaradó megyei könyvtárakkal.

Az új struktúra bevezetését követő vizsgálatok igazolták nagyobb hatékonyságát. Megtudjuk továbbá hogyan befolyásolják Skóciában a nagyvárosi könyvtárak különféle országos és nemzetközi bizottságokban való aktív közreműködésükkel a nemzeti könyvtárat a közművelődési könyvtárak irányítását illető kérdésekben.

Milánó könyvtárhálózata sok rokon gondot mondhat magáénak a budapestivel, élen a központi könyvtár elhelyezésével egy régi nemesi palotában, amelyre megoldást jelenleg ott is a külső épületek igénybevétele kínál és a tevékenység ennek megfelelő átszervezése, amelyhez azonban jobbak a tárgyi feltételek. Közvetlen közelben megfelelő nagyságú kölcsönző könyvtár létesítésére van mód és a gépesítés előnyeinek felhasználására, pl. a kölcsönzési adminisztrációban, a mindkét helyen hozzáférhető központi katalógus készítésében stb. A felszabaduló hely lehetővé teszi egy szakrészleges referenz könyvtár kialakítását. A hálózat szervezetét négy nagy (kb. 150 000 kötetre tervezett) városi alközpont felépítésével kívánják modernizálni.

A clevelandi könyvtár, amely 1978-ban vásárolt önálló számítógépet, öt év alatt tökéletesítette automatizált tevékenységét. A pénzügyi, technikai és egyéb gondokon kívül ez együttjárt a cédulakatalógus lezárásával, ami a könyvtárosok és olvasók számára döntő változást jelentett. Természetesen a kiépült új rendszer messze túlmutat a város határain.

A változás szükségessége és a pénzügyi nehézségeket ellensúlyozó stratégia kidolgozása az íráskor jelentős hányadának központi témája. Ezzel párhuzamosan előtérbe kerül a lakosság egyre újabb rétegeinek bevonása a könyvtári szolgáltatásokba. Észak- és Nyugat-Európa országaiban a szakemberek egy része a vendégmunkások vagy bevándorlók olvasóvá nevelésével foglalkozik, igénybe véve a legváltozatosabb könyvtári módszereket és eszközöket.

A nagyvárosok elöregedése, – különösen a belvárosoké – ugyancsak gondot jelent a városi könyvtárak számára, melyek a könyvtári szolgáltatások házhozszállításával igyekeznek hidat teremteni öregek, mozgásképtelenek és a világ között, vagy letéteket

helyeznek el az öregek otthonában, kórházakban stb. A kötetben Koppenhága ilyen irányú tapasztalataival, hagyományaival ismerkedhetünk.

A fiatalok könyvtári ellátásának útját a prágai városi könyvtár munkájában követhetjük nyomon az 1946-ban alakított ifjúsági klubtól kezdődően. Az 50-es években az ifjúsági részlegek, sőt néhány ifjúsági könyvtár létesítésével a 14–18 évesek számára megkettőződött a könyvtári szolgálat, hiszen a felnőttkönyvtárak is fogadták őket. Bár a fiatal olvasókkal a könyvtárosok ilyen kedvező körülmények között személyre szólóan tudtak foglalkozni, de a könyvvállomány nem tudott lépést tartani az igények fejlődésével. Jelenleg a felnőtt könyvtárak keretében a tanulók számára – gyermekeknek, fiataloknak – szükséges irodalom biztosításával, gazdag kézikönyvtárral, a pályaválasztáshoz szükséges könyvekkel felszerelt olvasótermek létesülnek.

A kötetben *két magyar cikk* szerepel. Az egyik a szakrészlegekről folytatott nemzetközi vizsgálat eredményeit összegző írás, amelyet az erről Budapesten zajlott vitával együtt a Könyvtári Figyelő 1982/1-es számában megjelent írásból is megismerhetünk.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szociológiai szakkönyvtári tevékenységéről szóló beszámoló tájékoztat arról a dokumentációs feltárásról, mely révén a század eleje óta gyűjtött gazdag állomány hozzáférhetővé válik a tudományos kutatás számára. Utal arra az általános problémára is, amely a régi alapítású nagy városi könyvtárak jelentős részében felvetődik, – kutatói igényeket is kielégíteni képes állomány kihasználására – szakkönyvtári funkciók felvállalására. Érdekes gondolatot vet fel, amikor ennek ellenpólusát is említi, hogy vajon milyen széles körű könyvtári szolgáltatást képesek nyújtani a szakkönyvtárak, ill. jobb össz munkával hogyan lehetne ezeken a pontokon előre jutni.

Ehhez kapcsolható az a dilemma, amely a brit közművelődési könyvtárakban található ritka könyvek gyűjteményeinek jövőjével kapcsolatban megfogalmazódik. A városi adományokból, hagyatékok révén a viktoriánus időkben a könyvtárak birtokába jutott gyűjtemények hatalmas kulturális értéket képviselnek, de gondozásuk, továbbfejlesztésük feltételei egyre kevésbé adóttak. A közművelődési könyvtárak feladatai közé tartozik, hogy biztosítsák fennmaradásukat az utókor számára, és természetesen gondoskodni kell továbbfejlesztésükről, de mind szélesebb körben ismertté válásukról is, kutatók és érdeklődők körében kiállításokon bemutatva, katalógusok közreadásával.

A közművelődési könyvtárak legnehezebb feladatává válik az eddigieket is figyelembe véve az állomány továbbfejlesztése. A válogatás az óriási könyvtermésből éppolyan gond, mint a lépéstartás biztosításának anyagi oldalai. Az Amerika Emlékkönyvtár (Nyugat-Berlin) szerzeményezése mintául szolgál az NSZK könyvtárainak, mert az ország könyvtári rendszerében központi feladatokkal felruházott intézmény. Miután keretei szűkreszabottak, vásárlásait mind gondosabb mérlegelés tárgyává teszi, az állomány és használat összevetését elemzi.

Valamennyi cikk közös abban, hogy bizonyos fokig vízvonalstónak tekinti a 80-as éveket a könyvtárügy fejlődésében, s bár a korábban említett kihívásra adandó pontos válasz nem ismert, a könyvtárak az új lehetőségek keresésével megpróbálják megtalálni azt.

GÁLNÉ BALLAGI ÁGNES